

θεουργίας. Φύλακες τῶν διαφόρων τοῦ σώματος μελῶν καὶ προστάται ἐνομίζοντο θρησκευτικῶς τριάκοντα ἑξ. Θεοί, οἱ δὲ ἱερεῖς διὰ τῶν ἐπικλήσεων καὶ προσευχῶν τῶν ὑπὲρ τῶν ἀσθενούντων ἀπήλαυνον παρὰ τῶν προϊσταμένων τοῦ ἀσθενούντος ὄργανου θεῶν ἐμπνεύσεις καὶ ἐπινεύσεις διὰ τὴν τοῦ παθήματος θεραπείαν (πρὸβλ. Ἰβριγέν. κατὰ Κέλσ.).— Εἰς τοὺς ναοὺς τῶν Θεῶν κατέρευγον οἱ νοσοῦντες, οἱ δὲ ἱερεῖς ἐκτὸς τῶν ἱερῶν τῆς ἱατρικῆς βίβλων φυλάττοντες ἐν τῷ σηκῷ τὰς ἱστορίας τῶν διαφόρων ἐκπαλαί ἐκεῖ θεραπευθεισῶν νόσων, ἐδοηθόυντο εἰς τὰς ἰδίαις αὐτῶν μελέταις καὶ θεραπείαις. Τοιοῦτοτρόπως οἱ ναοὶ καθίσταντο ἀσθενούντων συναγωγαί, οἱ σηκοὶ νοσογραφικαὶ συλλογαί, καὶ τῶν ἱερέων αἱ μοναὶ ἐκτεταμένα νοσοῦντων θεραπευτήρια.

Οἱ προσερχόμενοι τοῖς ναοῖς ἀσθενεῖς ᾗχοντο τῷ προστάτῃ τοῦ ἀρρώστου αὐτῶν μέλους Θεῷ ν' ἀναθέσωσι μετὰ τὴν θεραπείαν τάγμα τι ἐν τῷ ἱερῷ,

Πινάκις ἀναθηματικῇ λιθίνῃ, φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν
• Ἀμῶνι Ἡλίῳ Ἰατρίῃ, ὁ ἱερογραμματεὺς Ἀμενχστέπ,
• κωφὸς ὢν καὶ ἀκούσας ἀνατίθημι. •

τὰ τοιαῦτα δὲ ἀναθήματα συνιστάμενα, ἐκτὸς χρημάτων καὶ κληροδοτημάτων, εἰς ἀπεικονίσματα τῶν πασχόντων καὶ θεραπευθέντων μελῶν ἐκ πολυτίμων μετάλλων ἢ ἄλλων εὐτελεστέρων ὑλῶν, χρυσοῦ, ἀργύρου, ἐλέφαντος, ξύλου, λίθου, πηλοῦ καὶ τῶν ὁμοίων, ἐκρέμαντο ἀνηρτημένα περὶ τοῦ ἀγάλματος τοῦ Θεοῦ. Τοιοῦτοτρόπως ἔβλεπέ τις ὦτα, ὀφθαλμούς, χεῖρας, πόδας, κεφαλὰς, καρδίαν καὶ τὰ παραπλήσια ἐξηρητημένα ἐκ τῶν κυγκλίδων τοῦ σηκοῦ, ἢ κείμενα παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Θεοῦ, ἐπὶ πίνακος δὲ ἢ στήλης ἀναγεγραμμένην τῆς νόσου τὴν ἱστορίαν, εἰς αἰωνίαν τῆς θεραπείας ἀνάμνησιν καὶ ἐνδειξιν τῶν ἱατρικῶν, πρὸς χρῆσιν μεταγενεστέρων ὁμοίων παθόντων. Αἱ τοιαῦται ἀναγραφαί, τόπον ἐπέχουσιν τῶν καθ' ἡμᾶς ἱατρικῶν ἐφημερίδων, ἦσαν ἐνίοτε θησαυρὸς παθολογικῶν συγγραφῶν καὶ ἱατρικῆς ὕλης· λείψανον τοιαύτης ἀναγραφῆς διέσωσεν ἡμῖν ὁ Γαληνὸς περὶ τῆς χρήσεως τοῦ δικτάμνου ἀπὸ τῶν πινάκων τοῦ ἐν Μέμφει ναοῦ τοῦ Φθα (Γαλην. περὶ συνθέσ. φαρμ. τῶν κατὰ γέννη. V. 2.). Αἱ τοιαῦται ἀναγραφαί ἐκαλοῦντο κοινῶς προσκυρήματα, καθότι οὐχὶ μόνον οἱ ἀσθενεῖς ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι προς-

κυνηταὶ ἀφιέρουν πίνακας ἢ στήλας εἰς ἀνάμνησιν τῆς εἰς τὰ ἱερὰ ἀποδημίας καὶ προσκυρήσεως αὐτῶν, περιχοῦσας εὐχὰς εἰς τὴν θεότητα ὑπὲρ κατενοδύσεως, ὑγείας καὶ σωτηρίας αὐτῶν καὶ τῶν συγγενῶν τῶν, τέκνων, γονέων καὶ ἀδελφῶν, μετὰ τῆς ἡμερομηνίας καὶ τοῦ ἔτους τοῦ βασιλεύοντος Φαραῶ βασιλέως ἢ αὐτοκράτορος.

Οἱ ἀσθενούντες προσερχόμενοι τοῖς ναοῖς ἵνα ζητήσωσι παρὰ τῶν ἱερέων καὶ τῶν θεῶν τὴν ἐκ τοῦ νοσήματος θεραπείαν, ἐκοιμῶντο ἐν τοῖς ἱεροῖς προηγουμένων τελετῶν, λιτανίας καὶ ἀγνισμῶν, διὰ κατανυκτικῶν δὲ προσευχῶν καὶ νηστειῶν προδιατιθέμενοι παρεδίδοντο εἰς ἱεράς θεωρίας περὶ τῆς καταστάσεως αὐτῶν καὶ τῶν παρὰ θεοῦ μέσων τῶν ἱερέων ἱατρῶν ὁρισθησαμένων θεραπευτικῶν μέσων· διὰ τῆς εὐσεβοῦς αὐτῆς προπαρασκευῆς πιστοὶ γενόμενοι εἰς τὰ τῶν ἱατρῶν παραγγέλματα, οἵτινες τοὺς τυχόντας ὀνείρους τῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς ἐγκοιμωμένων προσκυνητῶν ἐξηγούν ἐπὶ τὸ φυσιολογικώτερον, οἱ νοσοῦντες ἠκολούθουν τὰς διατάξεις τῶν ἱατρῶν καὶ θεραπευόμενοι ἐνεκωμιάζον τὴν ἀξιοσύνην τοῦ ἱερέως θεραπευτοῦ, καὶ ὑπερύψουν δοξολογοῦντες τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, προσθέτοντες νέα ἀφιερώματα τῷ ναῷ καὶ τοῖς λοιποῖς ἱεροῖς.

Τὰ περιφημότερα τῶν τοιούτων θεραπευτηρίων ἦσαν τὰ τῆς Ἰσιδος μητρὸς σωτήρας ἀπανταχοῦ τῆς Αἰγύπτου, τὰ τοῦ Ἰβρου, καὶ τὸ τοῦ Φθα ἐν Μέμφει ἐπὶ δὲ τῶν μακεδονικῶν καὶ ῥωμαϊκῶν χρόνων τὸ τοῦ Σεράπιδος ἐν Κανώβῳ. Ἰσις ἦτο ἡ μεγάλη προστάτις τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν ἱατρῶν, εὐρέτις νομιζομένη πολλῶν φαρμάκων καὶ χαίρουσα ἐπὶ ταῖς θεραπείαις τῶν ἀνθρώπων, ἐπιφανὴς διὰ τὰς καθ' ὕπνου ἀποκαλύψεις θεραπευτικῶν βοηθημάτων τοῖς ἀσθενούσι καὶ ἱατροῖς· πολλοὶ δὲ τυφλοὶ καὶ ἀνάπηροι ὑπ' ἄλλων ἱατρῶν διὰ τὴν δυσκολίαν τοῦ νοσήματος ἀπελπισθέντες καὶ καταφεύγοντες εἰς τὰ τῆς Ἰσιδος ἱερὰ, διὰ τῶν ὑπ' αὐτῆς καὶ τῶν ἱερέων τῆς ὀριζομένων ἱατρικῶν ἐσώζοντο καὶ ἀποκαθίσταντο ἐντελῶς ὑγιεῖς. (Διοδωρ I. 25.). Τὸ παρὰ τὴν Μέμφιν ἱερὸν θεραπευτήριον τοῦ Φθα κατεῖχεν ἐν Αἰγύπτῳ ὡσαύτως μεγάλην φήμην (Γαλην. περὶ συνθέσ. φαρμ. τῶν κατὰ γέννη. V. 2.)· τὸ τοῦ Σεράπιδος ὁμῶς ἐν Κανώβῳ, ἂν καὶ μεταγενέστερον καὶ ἐπὶ ξενοκρατίας συστήθην, ὑπερέσχε τῶν ἄλλων ἐν Αἰγύπτῳ θεραπευτηρίων, ἐκφέρον τὰς πλείστας θεραπείας καὶ τιμώμενον ἐπὶ πολλῇ ἀγιστείᾳ, ὥστε καὶ οἱ ἐλλογιμώτατοι ἄνδρες ἐπίστευον καὶ ἐνεκοιμῶντο ἐν τῷ ἱερῷ, συμβουλευόμενοι αὐτοὶ ὑπὲρ ἑαυτῶν ἢ ἐτέρων, συνέγραφον δὲ τινες καὶ τὰς θεραπείας, ἄλλοι δὲ τὰς ἀρετὰς τῶν ἐκεῖ γνωμολογούμενων συνταγῶν. (Στράβ. XVI. σελ. 801.).

Ἀλλ' ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων ῥωμαϊκῶν χρόνων,